

Præstationskultur - en del af forklaringen

Søren Christian Krogh 24.08.2022

AALBORG
UNIVERSITET

Hvem er jeg

Min baggrund

- Postdoc, Institut for Politik og Samfund, Aalborg Universitet
- Sociolog – mit udgangspunkt er det sociale og sammenspillet mellem mennesker, kultur og struktur
- Tidl. ansat Center for Psykisk Sundhedsfremme, Institut for Psykologi, Københavns Universitet
- Kommunalt samarbejde og sundhedsforskning i praksis – senest i forbindelse med mit netop afsluttede ph.d.-projekt

Forskningsinteresser

- Betingelserne og rammerne for ungdomslivet – hvad karakteriserer de fleste? (ny udsathed i ungelivet)
- Mental sundhed – mere end fraværet af psykiske sygdomme
- Sociale medier
- Præstationskultur, præstationspres og præstationssamfundet
- Køn og kønnede forventninger

Disposition

Disposition for aftenens program

1. Ungdomsforskning
2. Hvad er en præstationskultur?
3. Præstationskulturen og kolonisering
4. Præstationskulturens skyggesider
5. Social differentiering i ungelivet
6. anbefalinger til praksis

Ungdomsforskning

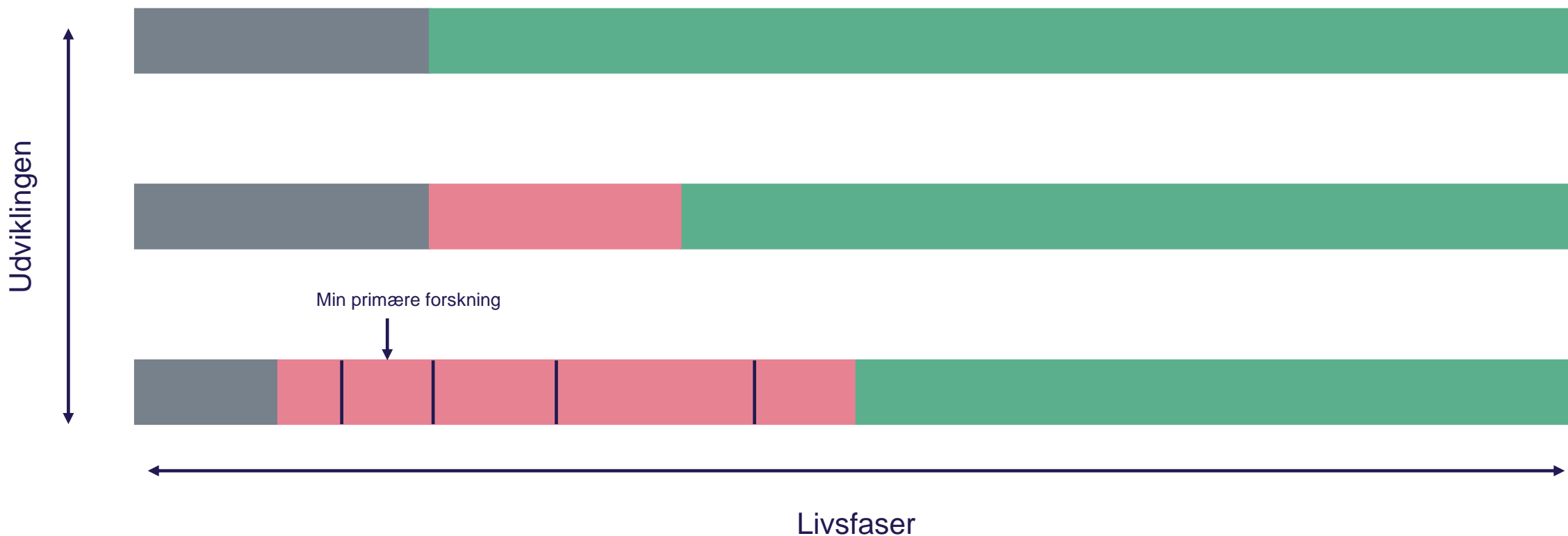
At studere ungdommen

Forskningen i ungdomslivet rummer mange muligheder:

- Seismograf for samfundsudviklingen (fx ungdomsoprøret = tidligere stadier af frisættelsesideer)
- Giver os et unikt vindue til at undersøge nyeste tendenser i samfundet
- Ungdommen er tit first movers
- Rummer samtidigt mange subkulturer og modkulturer
- De kan også ofte 'forarge' og modsige sig den etablerede orden

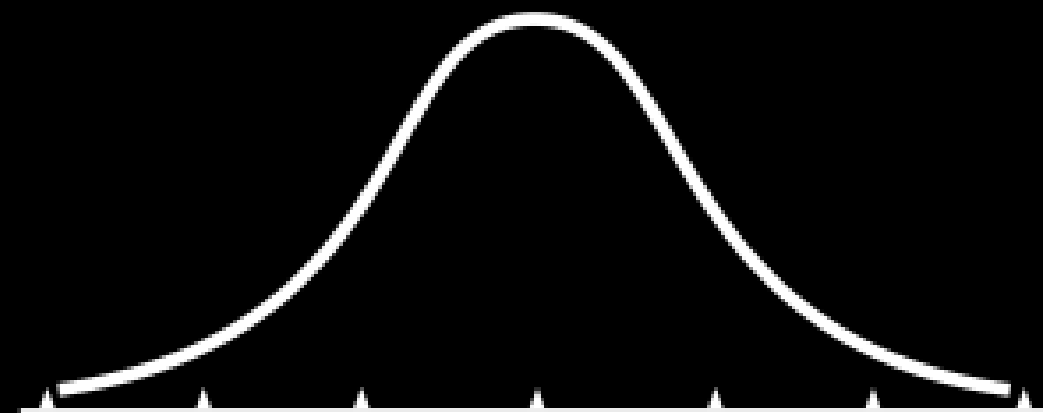

Ungdomslivets udvikling

Udviklingen i unges mentale sundhed

- (kort opsummering)
- Nye former for udsathed – stigning og demografiske ændringer i trivselsmønstre (CEFU)
- Udfordringer med mental sundhed synes ikke længere overvejende at være forbeholdt mere traditionelt marginaliserede og udsatte grupper.
- En stigende andel af børn fra mere ressourcestærke hjem oplever at være stressede, kede af det, sove dårligt mv. – også uden de nødvendigvis skubbes helt ud over kanten.
- Kalder på et nyt narrativ/nye forklaringer af, hvordan vi forstår unges trivsel og mentale sundhed.

NORMAL DISTRIBUTION

PARANORMAL DISTRIBUTION

Præstationskultur som en af de nye forklaringer

- ▶ Disclaimer: Præstationskultur blandt unge af én ny forklaring ift. denne udvikling.
- ▶ Det er ikke den eneste forklaring.
- ▶ Alt mistrivsel og psykisk lidelse blandt unge er ikke forårsaget af præstationskulturen – særligt ikke blandt de allermest udsatte gruppe af unge (opvækst i misbrug, afsavn, kriminalitet og andre mere traditionelle former for udsathed blandt unge findes stadig).
- ▶ Min påstand: vi kan ikke forstå stigningen i mistrivsel blandt unge uden af inddrage en forståelse af den præstationskultur, der er vokset frem.
- ▶ Det er med andre ord en forklaring, vi ikke kan undvære.
- ▶ Den forklaring vil jeg præsentere i dag.

Hvad er præstationskultur?

Præstationssamfundet – seneste udvikling i individualiseringen

- Præstationskulturen blandt unge skal forstås i lyset af bredere samfundsmæssige tendenser
- Det er både unik blandt unge (hvordan den ser ud), men den opstår også kontekst af en bredere samfundsmæssig kulturel og strukturel udviklingen.
- Lydighedssamfundet (kend din plads) og opblomstringen af individualiseringen – selv et frisættes i højere grad (valg, identitet, livsstil osv. ikke længere givet på samme måde). Men ansvaret følger med.
- Nyeste udvikling i individualiseringen er blevet mere præstationsbetonet. Vi mærker et pres for at skulle udfolde os som præstationsindivider i mange facetter af vores liv. Præstationslogikker bliver dominerende.
- Vi mærker kontinuerligt et pres for at arbejde på at blive den bedste udgave af sig selv.
- Der er fart på! Verden foregår i et stadig hurtigere tempo (både kulturelt og strukturelt i form af f.eks. uddannelsesreformer)

Hvordan tager dette sig ud som en præstationskultur blandt unge?

Unge oplever en kultur, hvor (overordnet):

- Selvansvarliggørelsen (fra individualiseringen) bliver særdeles fremtrædende – livet bliver ens eget projekt.
- Der skelnes benhårdt mellem vindere og tabere – og der er meget lidt plads til mellem positioner.
- Bestemte kulturelle forestillinger om, hvad 'det gode liv' indeholder fortættes omkring personlige succeser, perfektion, ufejlbarlighed og personlig udvikling → stor vennekreds, høje karakterer, fysisk attraktivitet, det rigtige tøj, dygtig til sport osv.
- Det hurtige tempo gør også gunstige positioner mindre stabile – dynamisk stabilisering.
- Hvor "social kritik afmonteres" – udfordringer og svære ting der opstår "udefra" bliver dit eget ansvar at løse.
- Singularitet – det unikke og specielle værdsættes og efterstræbes
- Præstationer bliver også meget performative i den forstand, at ens præstationer skal kurateres (f.eks. på sociale medier), så andre anerkender én for sin singularitet, dygtighed, succes og ufejlbarlighed.

Hvad kræver præstationskulturen af unge?

Præstationskulturen afkræver i høj grad at unge:

- ❶ Forvalter deres selv efter præstationskulturens logikker – det er et projekt de selv skal lykkes med.
- ❷ Selvoptimerer og selvmonitorerer ("ej, jeg skulle have rakt hånden mere op i dag i skolen" og "hvorfors får dét her billede færre likes end dét her billede, som jeg postede tidligere?").
- ❸ Ser indad, når tingene ikke lykkes – forbedringerne skal findes hos en selv.
- ❹ Stærk forståelse af at selvet kan "perfektioneres", hvis man arbejder hårdt nok. Dog et projekt uden et klart slutmål.
- ❺ Gør verden "kontrollerbar" – skaber et instrumentelt forhold til verden, og verden bliver til en række "aggressionspunkter" (bøger der skal læses, kroppe der skal trænes, billeder der skal postes, lektier der skal klares, kontakter der skal holdes ved lige osv).
- ❻ "Du skal arbejde sindssygt hårdt for at opnå det, som du gerne vil. Man skulle nok også arbejde hårdt før i tiden, men der gjorde man det måske ikke for sig selv, der gjorde man det mere for andre" (8. klasse, pige).

Præstationskulturen og kolonisering

Hvordan ser kulturen ud mere specifikt?

Præstationskulturen er bevægelig og kan trænge ind alle steder

Præstationskulturen har en tendens til at trænge ind stort set alle steder i ungdomslivet.

- ❶ Skaber særlige formler og bestemte regler for, hvad der giver point, og hvad der kræves for at slå til i den pågældende kontekst.
- ❷ Skaber en særlig instrumentel tilgang til de aktiviteter, som unge foretager sig i løbet af en dag (eksemplificeres i de næste slides).
- ❸ Fortættede normalitetsforståelse gør, at barren opleves som værende sat utroligt højt i mange facetter af de unges tilværelse.
- ❹ Hvor præstationskulturen vinder frem, følger elementer såsom konkurrence og højt tempo med ligesom høje krav om selvforvaltning, selvmonitorering og selvoptimering også sniger sig ind.

Uddannelsesområdet

Uddannelse får en helt særlig rolle i præstationskulturen.

- Herigennem hvor kvalifikationer til det gode liv skal opnås. (institutionaliseret individualisering)
- Bliver i høj grad den eneste vej frem – derfor intensiveres presset ofte særligt her.
- I udskoling – præstationer her → samme i gymnasiet → videre uddannelse = det gode liv.
- Derfor tillægges præstationer (og fejltagelser) tidligt i skolen utrolig stor værdi.
- En instrumentel tilgang til uddannelse – præstationer først og fremmest
- Hvad giver point? Det må jeg gøre! Fx læsehastighed og efterskoler for at højne sociale kompetencer.
- Intensiveres i høj grad er de klasser/skolemiljøer, hvor der opstår konkurrencemæssige forhold.
- Fra klassekammerater til ”klassekonkurrenter”
- Høje krav for at udmærke sig som den bedste, klogeste og dygtigste elev.

Sociale medier og præstationer

- Særligt på visse sociale medier hersker der en stærk kultur for positiv selvpromovering og selvfremstilling – fx Instagram
- En kultur hvor man viser det bedste af sig selv og fremstiller sig selv i det bedste lys
- Stort netværk og mange kontakthader.
- Inklusion kan være betinget af, at man 'spiller med'
- Modkulturer – ikke nødvendigvis dem selv.
- Teknologien kan højne krav om selvmonitorering.
- Der er heller ikke nogen, der er middelmådige på LinkedIn – alle har været virkelig gode til deres arbejde i dag
- Obs: sociale medier er mange ting!
- "Jeg føler, at Snapchat er mere ægte" (pige 9. klasse)

Fritidslivet

- I præstationskulturen bliver ren fritid let opfattet som spild af tid (sker også blandt voksne).
- Et pres for at udfylde fritidslivet med adskillige forskelligartede aktiviteter.
- Fritidslivet skal kunne "give én noget" – mestre nye færdigheder, udvikle sig og opnå egenskaber, der kan hjælpe en fremad (f.eks. frivilligt arbejde).
- Andre aspekter såsom morskab og det sociale kan glide i baggrunden.
- Flere beskriver også, hvordan det er stoppet med at dyrke en bestemt sport, fordi miljøet bliver for præstationsbetonet.
- Ligeledes kan præstationskulturen også "sløre" for alle de andre gode elementer, som f.eks. foreningslivet også rummer – såsom de demokratiserende effekter og mødet med personer, der er forskellige fra en selv.

Det sociale liv

- ▶ Unges sociale liv (venner, netværk, begivenheder mv.) kan også blive særdeles præstationsbetonet.
- ▶ På den måde bliver accepten i felterne og inklusion i fællesskabet centreret omkring ens evne til at præstere på den "rigtige" måde.
- ▶ Kan være alt fra det rigtige tøj og udseende til attituder og måder at navigere i feltet på.
- ▶ "Dyreste tøj, nyeste telefon, nyeste alt (...) succes!" (7. klasse pige).
- ▶ Når det sociale liv bliver præstationsbetonet, opleves det også som mindre trygt, og de unge oplever at skulle navigere efter nogle helt bestemt og meget fastlåste formler for, hvordan de unge "skal være".
- ▶ I sådanne tilfælde beskriver de unge også disse dele af deres sociale liv som meget utrygge og samtidigt forbundet med en høj grad af ængstelighed.

Et sammenspil af præstationer og spill-over mellem kontekster

Spill-over præstationsmæssigt:

- Koloniseringen gør ligeledes, at præstationer kan opleves som værende gensidige konstituerende.
- Flere unge oplever derfor, at det bliver vigtigt at præstere et sted for at kunne præstere andre steder.
- Samtidigt bliver fejlslagende præstationer et sted og udslagsgivende andre steder.
- "Der er ingen, der vil have en grim læge" (9. klasse, dreng).
- Det opleves derfor som vigtigt at være god til håndbold og være socialt vellidt/attraktiv for at præstere godt i skolen.
- Når præstationskulturen koloniserer mange områder, skal man med andre ord være "hele pakken".

Kulturen bliver umulig at undslippe

- Når præstationskulturen spreder sig og koloniserer alle dele af tilværelsen, opleves den som nærmest umulig at undslippe.
- Særligt når præstationer ét sted opfattes som værende afgørende for præstationer andre steder.
- Den er så at sige allestedsnærværende.
- (hvor oplever du et pres for at skulle præstere?) ”Det er alle steder!” (7. klasse pige)
- Giver meget få steder til at slappe af og lade batterierne op.
- Kan være særdeles udmattende for unge.

Præstationskulturens skyggesider

Hvordan kobles det forrige til unges trivsel?

Opsummerende kan det siges, at præstationskulturen højner risikoen for bestemte følelser opstår. Her er, hvad de unge selv beskriver:

- Utilstrækkelighed – ikke at kunne slå til, når barren er sat så højt. Direkte sammenhæng mellem utilstrækkelighed, tristhed og depression.
- Kritisk introspektion - ”Jeg har tendens til, at hvis noget går dårligt, så bebrejder jeg mig selv alt for meget, hvilket jeg nok burde stoppe med” (8. klasse dreng).
- Ængstelighed – særligt ift. at blive afsløret i at være fejlbarlig samt sociale sanktioner/negativ bedømmelse.
- Stress og udbrændthed – det høje tempo og følelser af en konstant omskiftelighed. Især hvis samtlige dele af ens hverdagsliv opleves som værende præstationsbetonede.
- Søvnproblemer – især ift. tanker om, hvad man ikke lykkedes med i løbet af dagen, eller pres for at opretholde og pleje et stort netværk på sociale medier.

A black and white photograph of a crowd of people at a social event. In the foreground, a person's hand is raised, pointing upwards. The background is filled with the silhouettes and heads of other people, creating a sense of a large gathering. The lighting is dramatic, with strong highlights and deep shadows.

Social differentiering i ungelivet

Køn og køn i sammenspil med andre kategorier

- Offentligt har der været en diskurs omkring ”taber-drengene” og ”12-talspigerne”.
- Det er vigtigt, at vi ikke forstår sammenhænge mellem køn og præstationskultur i en så simpel dikotomi.
- Hvad køn ”gør” ift. unge er også ofte meget bestemt af, om der er tale om ressourcestærke unge, etniske minoritetsunge, unge i landdistriktsområder osv.
- Hvorvidt præstationskulturen bliver en overhængende trussel mod unges trivsel, handler også tit om, hvilke alternative kønnede positioner, som de unge oplever at have til rådighed – og hvor ”attraktive” disse positioner er.
- F.eks. især piger fra mere ressourcestærke områder oplever oftere, at den ikke-præsterende pige synes at være en helt umulig position – ofte også præstationer i mange facetter af hverdagen.
- F.eks. den mere anti-præsterende dreng kan have en særdeles forskellig status i klasseværelset alt efter, om vi ser på en skole i et ressourcestærkt eller ressourcesvagt område.
- Vi skal derfor være varsomme med at udlægge simpel dikotomier omkring præstationskultur og køn.

Kultur er også en ressource

- Vi kan også tale om kultur som en ressource, der er mere tilgængelig for nogen end for andre.
- Det er ikke alle unge, der lider en præstationskulturen.
- Visse unge vil i højere grad have en tendens til at kunne være mere selektive omkring, hvor vi vælger at præstere.
- Dette hænger også i høj grad sammen med sociale klasser.
- Præstationskulturen synes på mange måder at være særligt fremtrædende blandt unge fra mere ressourcestærke hjem – disse unge har måske også forældre, der på mange måder også kan opleve at færdes i en præstationskultur (på arbejde, være den ideelle forældre, leve sundt og ”rigtigt” osv.). Mange ligheder i logikkerne – selvom det ser forskelligt ud.
- Min forskning viser også, at der blandt udskolingselever i mere ressourcestærke områder også har en tendens til at blive skabt særdeles præstationsmæssige miljøer.
- Unge fra mindre ressourcestærke områder oplever omvendt oftere at slås med andre trivselsmæssige udfordringer, som vi kender fra marginaliseringsforskning – f.eks. et system, der er ”imod” dem og udadvendte følelser såsom vrede og afmagt.

Unge som en homogen gruppe?

- Ungdomsforskningen advarer os også om, at forstå unge som én samlet homogen gruppe.
- At tilgå unge som én samlet homogen gruppe kommer ofte til udtryk i sætninger, der starter med ”unge i dag er også sådan og sådan”, eller når vi laver bredere generationelle betragtninger (”Generation Z” eller ”Boomere”).
- Vi må undgå problemer med falske positiver og falske negativer, når vi vil forstå de problemstillinger, der leder til mistrivsel blandt unge.
- En ressourcestærk og en resourcesvag ung kan godt begge opleve, at de ofte er triste, stressede og har søvnproblemer. Men det kan være to meget forskellige årsager, der ligger bag.
- Derfor skal vi også være varsomme med at drage konklusioner såsom ”Det er også sociale mediers skyld” eller ”Det er også bare den her præstationskultur, som går ud over alle”.
- Trivselsmæssige problemstillinger er en særdeles kompleks størrelse, når det handler om unge (og voksne for den sags skyld).

A black and white photograph of a crowd of people at a concert or event. In the foreground, a person is seen from the side, raising their right hand with fingers spread. The background is filled with other people, some looking towards the camera and others looking away. The lighting is dramatic, with strong highlights and deep shadows.

Anbefalinger til praksis

Præstationsfrigørelse (ufærdigbagt koncept)

- Der er intet i vejen med, at børn og unge præsterer, bliver dygtigere og udvikler sig.
- Det bør de også gøre.
- Det handler derfor heller ikke om at fjerne alle former for præstationer i deres hverdage.
- Men vi skal udvide rammerne for, hvor en præstation kan "se ud".
- Der er også noget frigørende i at præstere for børn og unge, hvis formlerne for præstationer udvides og man modarbejder den instrumentelle tilgang til bl.a. undervisning, som mange tillægger sig.
- På den måde opfordrer og tilskynder man også i højere grad nysgerrighed og eksperimentering.

Andre anbefalinger til praksis fra min og andres forskning

- Sociale problemer kræver sociale løsninger – handler ikke om at flytte det enkelte barn, særligt ikke ift. forebyggelse.
- Spillover-effekter: indsatser der virker flere steder (fx på klasseniveau)
- Innovativ seksualundervisning (normer, forventninger og gruppepåvirkning): giv dem et sprog
- Alle børn og unge skal opleve, at der er rum til at tale om oplevelser af pres og stress i hverdagen
- Modarbejd 'fortætningen' af normalitetsforståelsen blandt børn og unge
- Skab miljøer blandt børn og unge, hvor der er større accept af fejl og dem der træder ved siden af.
- Lær børn og unge i grundskolen om digitalt adfærdsdesign og algoritmer (alt det der ligger bagved)

Hvis man vil vide mere

Anders Petersen
og Søren Chr. Krogh

**PRÆSTA-
TIONS-
KULTUR**

Aarhus Universitetsforlag

Tak for jeres tid